Pierasylka apłačana ryčałtam

Nr. 47 (592). Wilnia, Niadziela 16 Śniežnia 1934 h. Hod X (XVIII).

БЕЛАРУСКАЯ КРЫНІЦА | BIEŁARUSKAJA KRYNICA

Palityčnaja, hramadzkaja i litaraturnaja hazeta.

Adras Redakcyi i Administracyi: WILNIA, ZAWALNAJA 1—1 (Wilno, Zawalna 1—1). Redakcyja adčyniena ad 9 hadz. ran. da 4-aj uwieč.

HAZETA WYCHODZIĆ RAZ U TYDZIEŃ.

Košty wydawańnia pakrywajuć składki. Składka u hod 4 zał., na paŭhoda — 2 zał., na 3 miesiacy — 1 zał.

Да праграмнай кніжыцы

(*У справе абнаўленьня БХД*).

Я стары беларус. Да партыі фармальна я не належу аніякай. Працую аднак у БХД, бо гэта ў Зах. Беларусі адзіная беларуская арганізацыя, якая стойка і аткрыта ўжо ад многіх гадоў працуе для дабра беларускага працоўнага народу.

Справа абнаўленьня БХД, як справа сапраўды насьпеўшая, мяне дужа зацікавіла і я сьляджу яе ўважна. З папярэдніх артыкулаў на бачынах «Бел. Крыніцы» ў справе гэтай выясьнілася сапраўды многае. У далейшым, спадзяюся, выясьніцца належна і ўсё іншае.

У дацяперашняй дыскусіі выявіліся дзьве, на першы пагляд праціўныя сабе, думкі што да спосабу разважаньня справы абнаўленьня БХД. Аўтары адных артыкулаў жадалі-б менш пісаць агульна, а больш конкрэтна, надаючы сваім думкам форму кароткіх праграмных пунктаў, якія ўвойдуць у праграмную кніжыцу. Другія-ж узноў крыху насьмешліва адносяцца да праграмнай кніжыцы, а найбольш налягаюць на агульную дыскусію, на агульнае і поўнае выясьненьне ўсей справы.

А мне здаецца, што добра думаюць адны і другія і што іх думкі сабе ані троха не пярэчаць, а ўзаемна дапаўняюцца. Тады толькі можна стварыць праграму арганізацыі і надрукаваць яе пунктамі ў асобнай кніжыцы, калі ўся справа будзе, як сьлед, выясьнена, калі будзе што пісаць у гэну кніжыцу. Узноў-жа, ясная рэч, ня можна насьміхацца і з кніжыцы, бо й такая патрэбная, як для сяброў арганізацыі, так і для ўсяго народу, для дабра якога арганізацыя працуе. Дзеля гэтага, як мне здаецца, у далейшым было-б дужа пажадана, каб тыя асобы, якія будуць пісаць аб справе абнаўленьня БХД, апрача разважаньняў сваіх тэорэтычных аб гэтым, адначасна, напрыклад пры канцы, думкам сваім і мяркаваньням надавалі форму конкрэтных кароткіх пунктаў. Ды праўду кажучы, усе тэорэтычныя разважаньні розных асоб на бач. «Бел. Кр.» у справе абновы БХД мусяць-жа скончыцца канкрэтнымі вывадамі, паасобнымі пунктамі, праграмнай кніжыцай. І да таго, мне здаецца, што гэткая конкрэтная праца труднейшая ад тэорэтычных разважаньняў. Затым мне, хоць не хадэку, але чалавеку да БХД блізкаму, а да гэтай арганізацыі абноўленай у недалёкай будучыне, магчыма, яшчэ бліжэйшаму, няхай будзе вольна спрабаваць падаць некалькі праграмных пунктаў для гэнай абноўленай арганізацыі. За падставу да справы фармулаваньня пунктаў, як гэта робіць і «Староньнік абнаўленьня», што пісаў свае „Чатыры пункты" («Бел. Кр.» № 41), я бяру старую праграму і, ведама, тое ўсё, што ўжо на бачынах «Бел. Кр.» гаварылася і што я аб гэтым усім ведаю сам.

У канцы пункту другога (у рэдакцыі „Староньніка абнаўленьня") дадаць: «а так-жа карыстацца шляхам палітычнага і соцыяльнага змаганьня».

Аддзел IV: «Самаўрады» (паводле старой праграмы) прапаную ўвесь пакінуць у старой яго рэдакцыі і дадаць яшчэ адзін § 10 гэткага зьместу: «Беларусы павінны старацца, каб у самаўрады на сваіх землях выбіраць чэсных і сьведамых беларусаў, якія ўмеюць і хочуць працаваць для роднай асьветы і дабрабыту беларускага насельніцтва».

Аддзел V: «Войска» прапаную пакінуць у старой рэдакцыі, але паставіць яго на месца «Самаўрады», а гэты апошні на ягонае месца.

Да аддзелу VI: «Палітычная і грамадзкая свабода» § 12 прапаную гэткі: усе грамадзяне павінны быць роўныя перад правам, а само права павінна быць так-жа роўным для грамадзян». § 13 прапаную гэткі: «У справах годных і ідэовых павінна быць свабода сходаў, друку, слова, сумленьня, арганізацыі таварыстваў і прафэсыянальных саюзаў». §§ 14 і 15 могуць астацца ў старой рэдакцыі.

Аддзел VII: «Суд» можа агулам аставацца пастарому. Прапаную толькі з §§ 19 і 20 зрабіць адзін § 19 гэткага зьместу: „Наша арганізацыя процiў палявых (наглых) судоў і процiў кары сьмерці".

Можа й дрэнна я раблю, што не падаю тут пунктаў старой праграмы, якія прапаную пакінуць. Але шкода месца ў газэце на гэта. Думаю, што хто сапраўды цікавіцца справай абновы БХД, той знайдзе й старую праграму гэтай арганізацыі. Да таго-ж, думаецца мне, як зьезд БХД апрацуе сваю абноўленую праграму, то прад тым, як прыняць, праз «Бел. Кр.» падасьць яе да ведама і дасьць магчымасьць свабодна грамадзянству выказацца аб гэнай праграме.

На гэтым покуль што і кончу. Ага, яшчэ справа назовы. Ужо былі падхадзячыя, але я назваў-бы абноўленую нашу арганізацыю: »Беларускае Народнае Аб'еднаньне Працоўных«.

М. Чаплоўскі.

Новыя расейскія спробы

Пабітыя на ўкраінскім адрэзку фронту, ня спыняючы зьвягі на украінізацыю царквы на Валыні, маскалі ў Польшчы зьвярнулі ўсю сваю ўвагу на беларускія землі.

Не ў пяршыню маскалю працягваць сваю лапу на чужыя землі, але ў апошні мамэнт гэта зьяўляецца адзінаю ягонаю дошкаю ратунку.

Выкідаюць з Заходняй Украіны, вымятаюць з царкоўнага жыцьця, гэтага галоўнага бастыёну русыфікацыі, — дык трэба ўмацавацца ў Зах. Беларусі і зрабіць тамака расейскую базу.

Дасюль гэтай акцыяй кіравалі Р.Б.О. і іншыя Р.Н.О, цяпер найвялікшую актыўнасьць і захопнасьць хоча выказаць г. зв. „Ром" (Расейская арганізацыя моладзі). У той час, як старэйшае расейск. „грамадзянства" падсьведама згадзіўшыся з аканчаньнем сваей гістарычнае місіі на Зах. Беларусі перайшло на „подкожный корм", навейшае пакаленьне прабуе церабіць чужы грунт дзеля будучай, а мо' й сучаснай „Матушкі Россіи".

Варта адзначыць, што лішняй абміцыяй панкі з „Ром'у" пахваліцца ня могуць. Пасьля аплявухі атрыманай ад польскае прэсы на агідную прапанову, ськіваваную да палякоў п. Шумілінам, старшынёй „Ром'у", на прадмет супольнага расейска-польскага пагрому украінцаў, гэтая арганізацыя далей разьвівае свае бязглуздыя пляны.

Урад арганізацыі рэзыдуе ў Варшаве. Ядро яе складаецца пераважна з маскалёў і беларускіх (Янчук, Вялецкі і іншыя) рэнэгатаў. Кадраю гэтага аб'яднаньня можна лічыць былых гадунцоў Берасьцейскай расейскай гімназіі.

Мэтаю і прадметам уздыханьньў жменькі расейскай і маскалёфільскай моладзі, згуртаванай у „Ром'е", зьяўляецца прызнаньне польскім урадам існаваньня ў межах Рэчы Паспалітай расейскай, як тэрыторыяльнай меншасьці. Аб гэтым сьняць і гэта хочуць убачыць на яве. На жаль, магчымасьць асягненьня гэтага лятуценьня роўназначна з магчымасьцю ўкушэньня сябе за ўласны локаць. Вот-жа туга за „сьветлым" ідэалам, які ўсё больш адсуваецца ў далечыню, параджае гістэрычныя настроі. А вось ілюстрацыя гэтай гістэрыі. Возьмем № 271 газэты „Русское Слово" і прачытаем там наступнае: „Расейскія дзеячы дапусьціліся вялікай памылкі ў сваёй меншасьцёвай рабоце, забыўшыся аб вёсцы. Пытаньне аб прызнаньні расейскай меншасьці ў Польшчы астаецца і астанецца аткрытым, пакуль ня зьвернуцца за падмогаю да сялян, складаючых большасьць расейскага насельніцтва ў Польшчы".

Дасюль дасло́ўны пераклад надрукаванага ў „Русским Слове" — інакш, як псыхозаю, назваць прыведзеныя выбаркі немагчыма. Панкі гэныя відавочна забыліся аб тым, што, за больш як 30 год адраджэнскай работы, беларускае сялянства вышла ўжо зпад маскоўскай апекі і калі за 150 год беларускай паняверкі пад Расеяй не далося абмаскаліць беларусаў, дык і цяпер групка маскалёў і розных рэнэгатаў ня здолее накінуць беларускаму народу сваей волі.

Цікаўным для нас аднак зьяўляецца нагласьць расейцаў, каторыя публічна заяўляюць аб сваім паходзе на беларускі народ.

Паварот у бальшавіцкай нацыянальнай палітыцы, каторай генэральная лінія пайшла ў кірунку адзінай і непадзельнай Расеі, разгром усяго сапраўды беларускага ў Радавай Беларусі, захапіў відавочна жоўтадзёбых „Жоржиков" з „Ром'у": вывяў іх з роўнавагі.

Не ад рэчы будзе папярэдзіць маскоўскае ахвосьце ў Варшаве і ў Зах. Беларусі, што расейскую работу праводзіць расейцам беларускі народ пазволіць толькі сярод расейцаў, гэта знача — сярод стараверў, каторыя зьяўляюцца адзіным відам гэтай нацыі на нашых землях.

Спробы перакінуць русыфікатарскую акцыю на беларускія вёскі (аб чым цынічна хваляцца расейцы ў вышэйменаваным нумары „Р. С."), беларускае арганізаванае грамадзянства і шырэйшыя кругі працоўных масаў будуць разглядаць як провакацыю ў адносіньню да беларускага народу і адпаведна на гэта зарэагуюць. А зарэагуюць спосабам настолькі вымоўным і намацальным, што нават грубаскурнае расейскае грамадзянства патрапіць ацаніць і прытарнавацца.

Калі ў сваім часе „Kurjer Poranny" ў стацьці „Nietakt gościa", у справе інтэрв'ю п. Шуміліна пісаў, што яшчэ не надыйшоў час, каб слова маскаль выключыць з польскага лексыкону, дык беларусы ў праве сказаць, што гэта слова ёсьць вельмі нявінным і мала колёрытным у адношаньні да „русских людей", што імкнуцца старым звычаем русыфікаваць беларусаў.

А. Бужанскі

Znachary i znacharstwa.

Ab tym, što polščyna siarod biełarusaŭ i litoŭcaŭ nie razwodzicca, wiedajuć i razumniejšyja palaki. Wiedajuć hetyja palaki i toje, što kali nie zasiemianili polščynaj našaha Kraju praz dobrych 10 hadoŭ polskija škoły, dyk nie zaplodniacca polščynaj biełarusy i litoŭcy pajezdkaj pa Polščy.

Hetak pakazwaje daświedčańnie i hetak ćwierdzić žaleznaja lohika rozumu. Ale ciapier časy eksperymentaŭ (dośledaŭ), dyk čamu-ž jašče nie zrabić sproby.

Woś i hałowiacca bebekaŭskija znachary, namahajučysia dakanać toje znacharstwam, čaho nie zdaleŭ zrabić matematyčna wyličyŭšy polski nacyjanalistyčny rozum.

Kab nie hawaryć na ŭźwiej wiecier, abapromsia na fakty.

Adzin polski dastojnik had. ŭ 10 tamu skazaŭ, što za 50 hadoŭ nia budzie niwodnaha biełarusa. Prajšło 10 hadoŭ i ŭžo jasna, što hetkaje ćwierdžańnie było pustym strełam u pawietra. Polskija škoły i polskija arhanizacyi na biełarusaŭ i litoŭcaŭ amal nia robiać upływu.

Heta ŭsie wiedajuć i heta ŭsie bačać. Treba šukać inšych sposabaŭ... Pačali... i šukajuć... ale ŭžo nie žaleznaj lohikaj, a znacharstwam.

Woś pajaŭlajucca na bačynach, sanacyjnaha „Kurjera Wilenskaha" staćci, u jakich znachary prajaŭlajuć swaju „mudraść" u sprawie patrebaŭ našaha Kraju dziela jaho dabra i našaha sialanstwa; dajuć parady, što treba rabić, kab „naturalna" złučyć biełaruska-litoŭskija ziemli z Polščaj. A radziać rabić hetak:

Adzin kaža — treba dać na wiosku radyjo, druhi dakazwaje, što treba trymacca za polskich wučycialoŭ, treci ćwierdziŭ, što treba ŭsim z našymi sialanami tancawać.

Pachwalajuć jany i pawožywańnie našych sialan pa Polščy.

Hetak radziać wilenskija znachary. Widać z imi zhadžajucca i waršaŭskija.

U waršaŭskaj „Gazecie Polskaj" z 2 h. m. my čytajem ab pawožańni biełaruskich i litoŭskich sialan pa Polščy i tam znachodzim fatahrafiju hrupy našych starawieraŭ-maskaloŭ, jakija ŭ hetaj hazecie pradstaŭlajuć prad karannymi palakami biełarusaŭ i litoŭcaŭ.

Kali jaki karanny palak pa hetaj fatahrafii zachoča znajści ŭ našym Kraju biełarusaŭ abo litoŭcaŭ, kab z imi, pawodle receptu wilenskaha znachara, patancawać, dyk hetkich „biełarusaŭ" i „litoŭcaŭ" mała znajdzie, bo starawiery-maskali, choć i daŭno žywuć u našym Kraju, ale jany stanowiać u nas niewialiki procant nasielnictwa.

Woś jak razumiejuć bebekaŭskija znachary patreby našaha sialanstwa i ahułam našaha Kraju, i što radziać dziela jaho dabra rabić. p.

Nowaja chwala balšawickaha teroru ŭ Saw. Biełarusi.

Paśla zabojstwa Kirowa ŭ Leninhradzie pačaŭsia žorstki balšawicki teror i ŭ Saw. Biełarusi. Kamunistyčnyja ŭłady pačali nialubych hramadzian aryštoŭwać, askaržajučy ich u pryhataŭleńni da terorystyčnych napadaŭ na pradstaŭnikoŭ sawieckaha ŭradu i ahułam proci sawieckaj ŭłady. Hetak winawaciačy, pieradali ŭžo 12 asob pad wajenny sud, jaki ŭžo 9 asob zasudziŭ na śmierć i ŭžo hetyja asoby rastralanyja, a prociŭ 3-ch wiadziecca dalej śledztwa!

У кожнай беларускай хаце павінен быць Беларускі Адрыўны Календар на 1935 г. Хто яго дагэтуль ня мае, няхай зараз-жа купляе, бо пасьля можа не хапіць! Купіць гэты календар можна ў віленскіх бел. кнігарнях і ва ўсіх прадаўцоў календ. правінцыі.

БЕЛАРУСКАЯ ХРОНІКА.

З „Праменьняў" — „Калосьсе". Рэдакцыйная Калегія часапісу „Праменьні" на сваім паседжаньні дня 9-га г. м. пастанавіла зьмяніць назоў часапісу „Праменьні" на назоў „Калосьсе". Такая зьмена назову ні ў чым не нарушае намечанага кірунку і характару часапісу.

Беларуская ёлка. Група матак Беларусак разам з выдавецтвам дзіцячага часапісу „Пралескі" пастанавілі зладзіць для віленскіх беларускіх дзяцей у надыходзячыя Каляды супольную ёлку.

Ёлка будзе ў залі БІГіК — Завальная 1—1 увечары 9.I.1935 г.

Арганізатары просяць беларускіх матак-бацькоў-апякуноў запісваць сваіх дзяцей на гэты традыцыйны дзіцячы вечар да 3 студзеня 1935 г.

З студэнскага жыцьця. — У студэнскім Т-ве Беларусаведы пры У. С. Б. дня 16-га г. м. (у нядзелю) адбудзецца чарговая навуковая зборка з рэфэратам гр. д-ра Я. Станкевіча п. н. „*Месца паўстаньня і аўтары беларускага Летапісцу*". Зборка адбудзецца ў VI-ай залі галоўнага будынку ўнівэрсытэту. Пачатак а гадз. 17-й. Уваход вольны для ўсіх. Тэма рэфэрату павінна зацікавіць віленскае беларускае грамадзянства.

— Дня 9.XII. с. г. агульны надзвычайны сход Беларускага Студэнскага Саюзу ў Вільні выкінуў са сваей арганізацыі за дэструкцыйна-шкодніцкую дзейнасьць сяброў: Грамыку і А. Смаля. Выкінутыя стараліся праводзіць у Б. С. С. варожыя беларускаму адраджэньню ідэі, ды рабілі гэта хуліганскім спосабам.

Рашучая барацьба Б. С. С. з варожымі дзейнікамі высока падымае вартасьць беларускага арганізаванага студэнства ў вачах усяго нашага гаротнага народу.

— У Бел. Студ. Саюзе дня 7-га г. м. адбыўся юбілейны вечар, прысьвячаны памяці Адама Гурыновіча, з увагі на 40-я ўгодкі ягонае сьмерці. А. Гурыновіч быў студэнтам Тэхнолёгічнага Інстытуту ў Пецярбурзе, быў беларускім поэтам, грамадзкім працаўніком і барацьбітом за лепшае заўтра беларускага народу. Памёр у маладым веку, бо маючы толькі 25 гадоў, 14.I.1894 г.

У праграму вечару ўвайшлі два рэфэраты: 1) мгра Я. Шутовіча — „*Аб жыцьці і творчасьці* А. Гурыновіча" і 2) абс. М. Пяцюкевіча — „*А. Гурыновіч як этнограф*".

Гр. Я. Шутовіч у сваім рэфэраце падаў цікаўныя весткі з жыцьця Юбілята; апіраючыся ж на адпаведную бел. літаратуру коратка схарактэрызаваў пару XIX веку, у якой разгарнуўся т. зв. народніцка-рэвалюцыйны рух на Беларусі; падаў характар і дух творчасьці А. Гурыновіча, выказываючы ў гэнае тво часьці два галоўныя элемэнты: нацыянальны і соцыяльны, і ўрэшце сам прэлегент і студэнты Т. Трафімучанка і Я. Малецкі — прачыталі некаторыя характэрныя вершы дзеля з'ілюстраваньня духа творчасьці поэты.

Абс. М. Пяцюкевіч, гаворачы аб А. Гурыновічу, як этнографе, — апёрся на зборніку этнографічнага матэрыялу, сабранага Гурыновічам.

Зборнік завецца „Zbiór rzeczy białoruskich, gm. Wiszniewskiej, parafji Żodziskiej, pow. Wilejskiego", выданы коштам Акадэміі Навук у Кракаве ў 1893 г. Адзін экзэмпляр знаходзіцца цяпер у бібліятэцы ім. Врублеўскіх у Вільні.

Вось жа М. Пяцюкевіч падаў дэтальны аналіз гэтага зборніка з пункту гледжаньня навукі этнографіі.

Прэлегенты падкрэсьлілі, што для рэфэратаў выкарысталі скромную спадчыну па А. Гурыновічу.

Гэная спадчына (пераважна літаратурная) знаходзіцца ў Беларускім Музэі ў Вільні.

Такім чынам Б.С.С. аддаў чэсьць памяці свайго таварыша, поэты, філёматы беларускае народнае душы і праўды.

Marsylskaja trahedyja ŭ Lizie Narodaŭ.

U sprawie palityčnaha zabojstwa ŭ Marsylii juhasławianski ŭrad zaskaržyŭ u Lihu Narodaŭ Madziarščynu, što jana byccam pazwalała na swajej terytoryi pryhataŭlacca makiedonskim i charwackim rewalucyjaneram da zabojstwa juhasławianskaha karala i papiarednich zabojstwaŭ dastojnikaŭ Juhasławii.

Hetu skarhu ŭ minułym tydni razhladała Rada Lihi Narodaŭ.

U dyskusii nad hetaj sprawaj pramaŭlaŭ miž inšym i sawiecki kamisar Litwinaŭ, jaki wostra wystupaŭ suproć teroru, i heta ŭ tym časie, kali ŭ Sawietach niawinna rastreliwali ludziej z pomsty za zabojstwa Kirowa.

Pramaŭlaŭ i pradstaŭnik Polščy, jaki miž inšym prypomniŭ zabojstwa min. Pierackaha, ćwierdziačy, što tady Polšč dastała ad susiedniaj dziaržawy satysfakcyju, bo taja dziaržawa wysieliła niekalka terorystaŭ z swajej terytoryi.

Francuskaja presa pišačy ab hetym, adznačaje, što polski delehat nia moh paŭstrymacca, kab nia puścić strały ŭ čechasławacki ŭrad prypamінajučy zabojstwa m. Pierackaha. Dalej francuskaja presa piša, što polski delehat śćwierdziŭ, što „jaho kraj znachodzicca ŭ wielmi ciažkim pałažeńni" i što polski delehat stanuŭ pa staranie Madziarščyny, kab zaatakawać čechaŭ, zakidajučy im tolerancyju terorystyčnych aktaŭ i skrywańnie ŭkrainskich źbiehlacoŭ byccam winawatych u zabojstwie min. Pierackaha.

Pramaŭlali ŭ sprawie marsylskaj trahedyi pradstaŭniki Čechasławacyi Rumynii i inšych dziaržaŭ. Paśla dyskusii pryniata rezalucyja, jakaja nakazwaje Madziarščynie prawieści ŭ siabie ŭ hetaj sprawie śledztwa i wydać adpawiednaje rasparadžeńnie, kab pakarać winawatych i kab nia było mahčymaści bolš hetkaj dziejnaści. Pry hetym Rada Lihi Narodaŭ pastanawiła stwaryć specyjalnuju kamisiju dziela padhatoŭki da arhanizawanaj mižnarodnaj baraćby z teroram.

Cikawa, ci hetaja baraćba z teroram maje być ahułam, jak z takim, ci tolki z teroram, jaki skirawany suproć panujučaj ułady. Bo tak-ža bywajuć terory i z boku panujučaj ŭłady — prykładam ciapierašnija rastreły ŭ Sawietach, abo ŭ inšych krajoch — pad widam pacyfikacyi.

113 litoŭskich wiosak.

Aprača hetaha hitleroŭcy morać paŭhoładam litoŭcaŭ, što žywuć nad litoŭskaj hranicaj; jany nie pazwalajuć im kuplać charčy ŭ Prusii, a tak ža nie prapuskajuć kuplać ježu ŭ Litwie. Z hetaj pryčyny na moście ŭ Tylžy dachodzić da całkom pawažnych sutyčak miž litoŭskim nasielnictwam i pruskaj palicyjaj.

Biedy litoŭcaŭ u Uschodniaj Prusii.

„Viln. Ryt." (Nr. 93, siol. h.) pad hetkim zahałoŭkam apiswaje sapraŭdy niesamawityja adnosiny niemcaŭ da litoŭcaŭ u Uschodniaj Prusii. Woś źmiest henaha apisańnia.

— Niekalki dziesiatkaŭ tysiač świedamych litoŭcaŭ u Uschodniaj Prusii pałažeńnie zaŭsiody było ciažkoje. Ale kali na čale ŭłady stali hitleroŭcy, pałažeńnie ich stałasia jašče ciažejšym. Byli wypadki, što niamieckija nacyjanalisty ŭ Tylžy napadali na wiedamaha litoŭca Widunasa, jakoha bili i beścili niakulturnymi sławami. Hitleroŭskija-ž ułady skanfiskawali biezstaronna napisanuju tym-ža Widunasam niamieckuju knižku ab pałažeńni litoŭcaŭ u Uschodniaj Prusii. Cierpiać tam tak-ža niamała i ahułam usie litoŭcy: hitleroŭskija ŭłady nie pazwolili litoŭcam atkryć ani adnej škoły, a tak ža praśledujuć usiakimi sposabami adziny litoŭski časapis „Naujos Tilžes Keleivis" (Nowy Tylžycki Padarožnik), redakcyju jakoha ŭściaž trasuć i robiać roznyja trudnaści ŭ pracy.

Niamieckija nacyjanalisty dajšli ŭreście da taho, što całymi sotniami pačali źmianiać litoŭskija nazowy roznych miajscoŭ na niamieckija. Tak napr. apošnim časam źmianili nazowy

Praf. Br. Epimach-Šypiła.

(4.IX.1859—6.VI.1934.)

8.XII. siol. h. u česć pamioršaha praf. Br. Epimach-Šypiły, adnaho z twarcoŭ i pioneraŭ biełaruskaha adradžeńnia, u zali Biełaruskaha Instytutu Hasp. i Kultury adbyłasia žałobnaja akademija.

Akademiju atkryŭ pramowaj staršynia Instytutu Ks. W. Hadleŭski, padčorkiwajučy wialikija dla biełaruskaj sprawy zasłuhi praf. Šypiły i prapanujučy ŭšanawać pamiać wučonaha biełarusa paŭstawańniem z miajscoŭ.

Paśla hetaha Ks. Ad. Stankiewič pračytaŭ ab Šypile nastupnaha źmiestu referat.

— 6 červienia siol. h., majučy hadoŭ kala 75, u Leninhradzie razstaŭsia z hetym świetam św. p. Branisłaŭ Epimach-Šypiła.

Radziŭsia ŭ pieršym dziesiatku druhoj pałowy minułaha stahodździa — 4.IX.1859 h. u falw. Budźkaŭščyna, Lepalskaha paw., Witebskaj hub.; pachodziŭ z drobnaj biełaruskaj šlachty. Himnaziju skončyŭ u Ryzie, ci ŭ Witebsku, a wyšejšyja nawuki ŭ Pieciarburzie — Historyka-Filolohičny Instytut. Byŭ wydatnym mowawiedam. Znaŭ bolš 20 mowaŭ, miž jakimi pradusim stara-hreckuju, łacinskuju, induski sanskryt i cały rad mowaŭ narodaŭ sučasnych.

Mowaznaŭstwa dawiało Šypiłu i da biełaruskaj świedamaści. Biełaruskaściaj cikawiŭsia, što raz hłybiej z jej paznawaŭsia, pačuwaŭsia biełarusam sam i biełaruskuju świedamaść pašyraŭ siarod inšych užo budučy studentam, pryblizna ŭ 70-tych hadoch minułaha stahodździa.

Za časaŭ carskich byŭ doŭhija hady zastupnikam dyrektara Uniwersyteckaj Pieciarburskaj Biblijateki, prafesaram hreckaj mowy ŭ Duchoŭnaj Akademii i prafesaram łacinskaj mowy na ahulna-nawukowych Kursach Černiajewa ŭ tym-ža Pieciarburzie, a tak-ža dziejnym siabram Witebskaj Nawukowaj Archiŭnaj Kamisii.

Biełaruskuju pracu swaju prawodziŭ pradusim u troch kirunkach: źbiraŭ staradaŭnyja i ahułam redkija biełaruskija knižki, rukapisy i dakumenty, hadawaŭ, uświedamlaŭ i arhanizawaŭ biełaruskuju studenskuju moładź, jakuju duža lubiŭ i jakoj zaŭsiody ščyrym sercam apiakawaŭsia, i ŭreście arhanizawaŭ biełaruskuju kulturnuju, pradusim wydawieckuju, pracu; biełaruskaja wydawieckaja supałka ŭ Pieciarburzie „Zahlanie sonca i ŭ naša wakonca", jakaja tak šmat pałažyła zasłuh na biełaruskaj wydawieckaj niwie — heta płod jaho dušy, jaho pracy.

Rasiejskaja rewalucyja na cały rad hadoŭ pracu praf. Epimach-Šypiły spyniła. Ale kali tolki blisnuła nadzieja hetaj pracy ŭ Miensku, spatykajem jaho tam, jak nawukowaha pracaŭnika śpiarša ŭ Instytucie Biełaruskaj Kultury (1925-28), a paśla ŭ Biełaruskaj Akademii Nawuk (1928-30), dla jakoj jon pamiž inšym afiarawaŭ swaju duža cennuju 5-ci-tysiač-tamowuju biblijateku,

Ale kali nadyjšła chwala praśledu kamunistami biełaruskaha nacyjanalnaha adradžeńnia jana nia minuła tak-ža i Šypiły. 19 lipnia, 1930 h. balšawickija ŭłady jaho aryštawali, pratrymali ŭ wastrozie dwa miesiacy i wysłali ŭ Leninhrad. Tut, prabyŭšy na prawoch ssylnoha wiaźnia, haładujučy i nosiačy na starečych plačach wośmy kryžyk swajho žyćcia, Šypiła 6.VI.34 adyšoŭ u świet lepšy.

Ahułam nia mnoha wiedajem ab žyćci i dziejnaści praf. Br. Epimacha-Šypiły. Dźwie haloŭnyja pryčyny hetaha — niazwyčajnaja skromnaść jaho i sučasnyja palityčnyja warunki biełaruskaha žyćcia. Spadziajomsia, što čas swajo zrobić i pazwolić biełaruskamu narodu adtwaryć wierny abraz swajho sapraŭdy zasłužanaha i dastojnaha Syna.

Br. Šypiła sučaśnik i dobry znajomy Fr. Bahušewiča. Pieršy stwaryŭ ahulnyja padstawy biełaruskaj nacyjanalnaj ideolohii, a druhi henyja padstawy prawodziŭ u žyćcio. Bahušewič — heta patryarch, baćka biełaruskaha sučasnaha nacyjanalnaha adradžeńnia, a Šypiła — pieršy praktyčny pioner, pačynalnik henaha adradžeńnia. Pieršy twaryŭ teoryju, a druhi žyćcio. —

Paśla referatu dzialilisia z prysutnymi na akademii swaimi ab Šypile ŭspaminami: inž. L. Dubiejkaŭski, St. Stankiewič, M. Piaciukiewič, J. Zianiuk, Dr. J. Stankiewič, M. Klim i Ks. W. Hadleŭski.

Uspaminy hetych asob dali cały rad cennych wiestak ab praf. Šypile. Z uspaminaŭ pakazałasia, što biełaruski wučony swaju pionerskuju adradženskuju pracu prawodziŭ nia tolki źbirajučy biełaruskija kulturnyja zabytki i knižki, arhanizujučy i wučačy moładź, i ŭreście pracujučy na biełaruskaj niwie wydawieckaj, ale tak-ža henuju pracu prawodziŭ uświedamlajučy biełaruskich rabotnikaŭ i imi apiakujučysia Słowam, praf. Br Epimach-Šypiła — heta byŭ pioner, pačynalnik biełaruskaha adradžeńnia i adnačasna haława ŭsiej biełaruskaj kalonii ŭ Pieciarburzie ad hadoŭ 80-tych minułaha stahodździa až da balšawickaj rewalucyi. Ad 1918 da 1925, heta znača da pierajezdu Šypiły z Leninhradu ŭ Miensk, rola jaho ŭžo była inšaj. Ciapier užo nia jon apiakawaŭsia, ale im apiakawalisia — ŭdziačnyja za jaho pracu dla narodu — rabotniki biełarusy. *Kr.*

Pomsta Juhasławii nad Madziarami.

Adnačasna, kali ŭ Lizie Narodaŭ juhasławianski ministr zahraničnych spraŭ damahaŭsia niejkaj satysfakcyi— pakarańnia Madziarščyny za byccam padtrymańnie terorystaŭ, što zabili karala Aleksandra,—u Juhasławii adbywaŭsia ździek dziaržaŭnaj administracyi nad hramadzianami Madziarščyny. Administracyjnyja ŭlady celymi masami wysialali madziarskich hramadzian z Juhasławii ŭ Madziarščynu, wykidajučy ludziej z ichnich sobskich haspadarak. Wyhnanianym dawali tolki pa 4—5 hadzin času sabraccа. U niekatorych siemjach zdarylasia tak, što byli baćki razłučany ad małaletnich dziaciej. Hetkich nieščaślićaŭ ciahniki prywozili ŭ Madziarščynu celymi wahonami. Ciapier, jak padajuć hazety, hetyja dzikija pastupki pomsty — ździeki nad niawinnymi i biezbaronnymi ludźmi—spynieny.

Francuska-niamieckaje zbliženńie i mižnarodnaje wojska ŭ Saary.

U Rymie naradžaŭsia h. zw. kamitet troch ab prymireńni Francyi z Niamieččynaj, a ŭ Ženewie radziła Rada Lihi Narodaŭ na sekretnaj naradzie tak ža nad hetaj sprawaj. Ciapier hałoŭnaj sprawaj miž hetymi dziaržawami jošć saarski plebiscyt, ab jakim my ŭžo pisali ŭ papiarednich numaroch.

Woś-ža ŭ hetaj sprawie dahawaryłisia da parazumieńnia miž saboj Niamieččyna z Francyjaj, a Rada Lihi Narodaŭ zarhanizawała specyjalny korpus mižnarodnaha wojska ŭ Saaru, dzie hetaje wojska budzie trymać paradak u časie plebiscytu (hałasawańnia)

Roznyja wiestki.

Z UKRAINSKAHA ŽYĆCIA.

Kooperatyŭnaja palityka. Ukraincy majuć hustuju sietku kooperacyi, asabliwa ŭ Haliččynie. Majuć i swoj Rewizyjny Sajuz Ukrainskich Kooperatywaŭ. Hetamu Sajuzu, jak my ŭžo padawali, polskija ŭlady zwuzili kruh dziejnaści, wyłučyŭšy terytoryju Wałyni, Palešsia Chołmščyny i Łemkaŭščyny.

Ciapier na Wałyni zarhanizawaŭsia nowy Kooperatyŭny Sajuz „Hurt", jaki ŭžo paćwierdžany i akružnym sudom u Łucku. Hety sajuz maje prawa i zakonnaj rewizii kooperatywaŭ.

Pry hetym treba pajaśnić, što ŭ Haliččynie Ukrainskija kooperatywy ŭ rukach ukrainskich niezaležnikaŭ, a na Wałyni i praz kooperacyju starajucca bebeki rabić swaje ŭpływy na Wałynskaje ukrainskaje sialanstwa.

Z POLŠČY.

Nawukowyja ŭhodki. Stoleta minuła 30 hadoŭ nawukowaj pracy Prezydenta Polščy praf. I. Mościckaha. Nawukowy świet Polščy 7 h. m. hety jubilej światkawaŭ wielmi ŭračysta.

Z Sojmu. — Paśla miesiačnaha pierarywu Sojm pačaŭ budžetnuju sesiju. Ciapier wialikaja staronna pracuje nad konstytucyjaj konstytucyjnaja kamisija.

Maładyja endeki—nie-endeki U min. niadzielu ŭ Paznani adbyŭsia źjezd endeckaj moładzi. Hety źjezd moładzi wydaŭ rezalucyju, z jakoj wyhladaje, što endeckaja moładź chinieecca da sanacyi.

Z ZAHRANICY.

Paśla zabojstwa Kirowa ŭ SSRR. Zabojstwa Kirowa ŭ Leninhradzie zatrywožyła balšawikoŭ. Wa ŭsich Sawietach pačaŭsia tam dziki teror suproć niebalšawikoŭ.

Łatyskaja presa padała, što zmowa na Kirowa mieła być pačotkam chatniaj wajny ŭ Sawietach, ale zdrada niekalkich učaśnikaŭ zmowy spyniła celuju dziejnaść, jakaja mieła pačacca adnačasna ŭ Leninhradzie i ŭ M skwie. Hetaja zmowa suproć balšawikoŭ byccam była wielmi šyrokaj, što nawat achopliwała i GPU. Aryštawanyja byccam kažuć, što było ŭ planach zabić i Stalina. U suwiazi z hetym pačalisia aryšty i siarod siabroŭ GPU.

Kamunistyčny ŭrad dziela spynieńnia razhałosu, što kamunistych nia lubiać i z imi wajujuć i sawieckija hramadzianie ŭ SSRR., wydaŭ kamunikat, što ŭ Sawietach cicha i „błahopołučno."

12 zł. kilo chleba. U Sawietach, jak my padawali, skasawali kartački na chleb i inšyja pradukty. Akazwajecca, što skasawali kartački dziela taho, što hetych praduktaŭ niama. Ciapier u Sawietach aficyjalna kaštuje kilo chleba 12 zł.

Sawieckija sałdaty ŭciakajuć u Mandžuryju. Kala Mandžuryi Sawiety trymajuć mnoha wojska. Sawieckija sałdaty pačali ŭciakać u Mandžuryju z aružžam i z końmi.

Zbrojny kanflikt miž Italijaj i Abisinijaj. Nadowiačy italjanskaje wojska zaniało častku abisinskaj terytoryi, dzie i pačałasia pierastrełka miž italjancami i abisincami. Ciapier arużnaja baraćba spyniena i wyrašajecca sprawa pierehaworami.

Z KRAJU.

Patapilisia ŭ woziery. Wypaŭ maroz i na waziorach ściaŭsia lod. Pa hetym słabym lodzie nieaściarožna pačali chadzić ludzi i ŭ praciahu niekalkich dzion u Braslaŭščynie ŭ waziorach utapilasia 9 asob.

Abława na waŭkoŭ. U Dzisienščynie 8 i 9 h. m byli abławy na waŭkoŭ. Kala Plisy wyhnali z lesu stada waŭkoŭ i 3 zabili.

Prastreliŭsia, kab zabrać hrošy. Na darozie miž Jurcišak i Trabaŭ, Wałožynskaha paw., woźnik pošty ŭ Traby Zajančkoŭski schawaŭ u lesie cennyja paštowyja pasyłki i 3000 zł. hrašami, a kab pawieryli, što adabrali heta ad jaho bandyty, raźbiliŭ burnos i prastreliŭ sabie ruku pad pachaj. Palicyja z doktaram symulacyju skora zaŭważyli i tady sam Zajančkoŭski wa ŭsim pryznaŭsia i pakazaŭ, kudy ŭsie cennaści pachawaŭ. Zajančkoŭski siadzić užo ŭ turmie i čakaje sudu.

Z WILNI.

Kanfiskata litoŭskaj hazety. „Viln. Ryt." Nr. 95 zahadam Starasty na m. Wilniu skanfiskawany za artykuł: „Z pryčyny čužych knih".

Miesiac litoŭskaj knižki. Blahučy miesiac śniežań wilenskija litoŭcy paświacili swajej knizie. U hetym miesiacy jany znajomiać swajo hramadzianstwa z značeńniem litoŭskaj knihi, a tak ža pašyrajuć rodnuju knižku siarod šyrokich słajoŭ litoŭskaha wiaskowaha nasielnictwa.

Пачынаючы ад м. студзеня 1935 г., пры Бел. Інст. Гасп. і Культуры ў Вільні, будзе выходзіць раз у тры месяцы беларускі літаратурна-навуковы часапіс

„КАЛОСЬСЕ"

замест праектаваных „ПРАМЕНЬНЯЎ". Слова „Праменьні" беларускія моваведы скрытыкавалі, як малаадпаведнае, дык дзеля гэтага назоў гэны зьмяняем на „КАЛОСЬСЕ".

Дужа просім беларускіх паэтаў, пісьменьнікаў і навуковых працаўнікоў прысылаць нам хутчэй свае творы дзеля друкаваньня ў „Калосьсі", а такжа просім беларускае грамадзянства прысылаць нам падпіску і ахвяры.

Падпіска на год — 4 зл.

Адрас Рэдакцыі: Вільня, Завальная вуліца № 1—3.

Першы аркуш „Калосься" ўжо аддрукаваны. Аркушы наступныя будуць друкавацца ў меру таго, як будзе надыходзіць матар'ял. Увесь першы нумар выйдзе не пазьней першай паловы студзеня 1935 г.

РЭДАКЦЫЯ.

Wincuk Adważny. 24)

Chłapiec.

POWIEŚĆ.

III. Ekzamin.

Z Zawałaki ŭ Murawanku było dwaccać wiorst. Staradaŭny haściniec-tracht byŭ wysadžany biarozami — pa dwa rady z kožnaj starany. Apryč niewialikich zaraślaŭ i biareźnikaŭ, daroha wiorst na dziesiać wiała praz husty dramučy les, jak nazywali — Miadźwiežy Łoh, choć miadźwiadzi wywielisia pawoli daŭno. Bližej Murawanki daroha jšła praz mienšy les — Duboŭku, hdzie sapraŭdy było niepadzielnaje dubowaje carstwa. I jašče bližej — užo pad samaj Murawankaj — byŭ lasok miašany dubowa-sasnowy, tak nazywany Barawičnik, u katorym wiečna taŭklisia miaščanie z košykami i zrywali barawiki ŭ samaj ichniaj rańniaj maładaści.

Hanula z Wincusiom išli piechatoju. Dumki ichny biehli z imi i napaŭniali im dušu. Hanula pačynała niepaslinaje dzieła, choć mnohija śmiajalisia nad joju; a druhija dziwilisia, a ŭsie sumniawalisia i praročyli z dziadźkam Matusewičam: ni čoha z hetaha nia budzie!

— Toj, kazali, niehdzie tam wučyŭsia—i prahnali; toj niechta druhi — wyjšaŭ sa škoły baslakom, a Symonaŭ Jazep, choć siem klasaŭ skončyŭ, u chacie byŭ durny i wiarnuŭsia sa školy durny.

Hanula ŭsio heta čuła pa sto razoŭ, ale woś išla z Wincusiom u Nowuju Murawanku z tej krepkaj nadziejaj, što Boh siraty nie pakinie.

A Wincuś išoŭ kala matki i dumaŭ swaju dumku, katoraja zalacieła ŭžo wielmi daloka: užo jon u fantazii zdawaŭ ekzamin — bačyŭ wučycialoŭ i „samoha" inspektara; ekzamin išoŭ pamysna, inspektar jaho chwaliŭ, wučyciali dziwilisia, chłapcy zawidywali, a sam Wincuś ros, jak piroh na draždžach. Abo zakručywali dumki ŭ druhi bok: wot Wincuś staić pry čornaj dasce ŭ klasie i nia moža rašyć zadačy; wučyciel padhaniaje. Wincuś śpiašajecca, ściraje — piša — ściraje i... zadača nia wychodzić. Narešcie prypomniŭ — wyjšła zadača! Wincuś až padskočyŭ i zaśmiajaŭsia na hołas.

— Što tabie? — pytaje Hanula.

— Ničoha, zadača wyjšła! — kaža chłapiec.

Hanula ŭśmichnułasia i zara wiarnułasia da swaich dumak. A chłapiec išoŭ achwotna, choć nia byŭ prywyčny da takoj dalokaj padarožy, ale nie chacieŭ ni adpačywać, ni zakusywać.

Pryšli ŭ Murawanku ŭ subotu pad wiečar i zatrymalisia ŭ swajakoŭ, što žyli „na Jurzdyce" — u wiosačcy, pad samaj Murawankaj: swajactwa było, praŭda, dosyć dalokaje — prychodzilisia sabie rodnymi až u čaćwiertaj strečy. Nazaŭtra pajšli na nabaženstwa ŭ haradzki parachwijalny kaścioł. Dziekan u Murawancy byŭ ličwiak, pa proźwišču Kiškielis, katoraje ŭ seminaryi pieramianili na Kiškiewič, musić dziela taho, kab było pryhažejšym, dyj naahuł u tyja časy litoŭskuju mowu ličyli astatkam niepatrebnaj, brydkaj i škodnaj pahanščyny i wykaraniali jaje až da samaha hruntu.

Kiškielis byŭ čaławiek dzielawy; jakraz u tuju paru jon stroiŭ u Murawancy nowy kaścioł. Nabaženstwa było pieranieśiena na mahilnik, u kaplicu. Tam na hanku była ŭstrojena ambonija, z katoraj dziekan hrymieŭ nawuki na cely mahilnik. Hanula z Wincusiom, stojačy ŭ samaj huščy narodu, ščyra malilisia: jany mieli na pamiaci zaŭtrašni dzień — ekzamin. Narod razsypaŭsia kruhom kaplicy: mužčyny stajali ščylnaj masaj i malilisia, jak umieli — chto čytaŭ nabožnuju knižku, chto pierabiraŭ ražaniec, a chto i tak udychaŭ pabožna; babulki pasiadali na mahiłkach i malilisia taksama, a inšyja nabožna dramali. Nabaženstwa ciahnułasia niadoŭha, — tolki nia było wiedama, što tam u małoj kaplicy dziejecca, bo ani ksiandza, ani nabaženstwa nia było ni čuwać, ni widać: ščaśliem tolki toje pašancawała, što na padniasieńnia ŭdaryli ŭ syhnaturku. Chłopcy, stojačy pad muram, wyščyrali zuby da dziaŭčat, a dziaŭčaty adnym wokam pahladali na nabožnuju knižku, a druhim na chłapcoŭ.

Ale woś skončyłasia imša. Sam dziekan uzyjšoŭ na ambonija. Ludzi padstupili bližej. Dziekan hawaryŭ nawuku—pawodle zakonu, paradku i abyčaju taho času, wiedama — papolsku; ale hawaryŭ tałkowa, byŭ pranlaty sam, šyroka machaŭ rukami, dyk ludzi naahuł bolej — mieniej razumieli; tymbolš, što dziekan hawaryŭ celym składam i ducham mowy biełaruskaj. Byŭ jon čaławiek praktyčny; hadoŭ tryccać byŭ probaščam u biełaruskich parachwijach, dyk paznaŭ prostuju dušu našaha čaławieka i ŭmieŭ jaje razwarušyć.

Ale woś p slard nawuki dziekan zatrymaŭsia, pahladzieŭ na ludziej i čuć-čuć uśmichnuŭsia. Heta byŭ znak zrazumiełу tolki dla tutejšych: raptam narod tak šuhnuŭ da ksiandza, što ćuć nia źbiŭ z noh Hanuli z Wincusiom.

— Što tut stałasia? — pytała Hanula.

— Budzie panašamu! — hawaryli ludzi.

— Jakto, panašamu? — padumaŭ Wincuś i nie zrazumieŭ, što heta značyć; až raptam staŭ ławić wucham słowy niazwyčajnyja ŭ kaście le, adnak całkom zrazumiełyja, — bo ŭžo dziekan hawaryŭ „panašamu", pabiełarusku.

Ułaśnie dziekan Kiškielis zawsiudy zwyčaj padkraplać polskuju nawuku prykładami z biełaruskaha žyćcia. Prykłady zaŭsiody bywali samyja prostyja, ale jarka skazany i ŭziaty z rodnych źjawaŭ: časam wielmi śmiešnyja, časam ślozny je — i tak ažyŭlaŭ narod, što nichto nia śmieŭ tahdy zwaruchnucca, zahawaryć ab čym pastaronnim, ni nawiet padumać. Narod jak-by zastyhaŭ-kamianieŭ na miejscy: adny, z poŭ adkrytaj hubaj, z poŭ zamiorźłaj uśmiełkaj, śladzili hutarku, giesty i pawaroty pramoŭcy; druhija na chwilinku adrywalisia ad pramoŭcy, kab mirhnuć niaznačna susiedu, što značyła:—Bačyš, Janka, što jon kaža! A bahdaj ciabie tak i hetak! Praŭdu kaža!

A dziekan raskazywaŭ taki prykład:

— Čaławiek, Piatruk, išoŭ darohaj i hetak malilisia z celaha serca: „Božačka, daj mnie znajści sto rubloŭ! Budu, kaža, try dni paścić — suchim postam — i pastaŭlu św. Antoniamu wializarnuju świečku." I treba-ž heta? — znajšoŭ Piatruk sto rubloŭ! Wot jon pościć try dni i niasie świečku św. Antoniamu.

— I, zdajecca, maje milenkija, čaho tut bolš treba? Piatruk ščyra pamaliŭsia, a Boh jaho zara pasłuchaŭ... Adnak tut dzieła nia končycca: kali adzin znajšoŭ sto rubloŭ, dyk niechta druhi ich zhubiŭ. Jakraz hetaj darohaj išoŭ Jakub: jon wielmi śpiašaŭsia na kirmaš i mieŭ z saboju sto rubloŭ, kab kupić kania. Jahony sobski koń paŭ u niešczasliwym zdareńni. Wot Jakub pazyčyŭ na weksal, na hruby pracent, hetyja sto rubloŭ i išoŭ z imi na kirmaš. Jak jon tam hrošy zhubiŭ, to nia wiedaju; ale ahledziŭsia zara; wiarnuŭsia na swoj ślad, ale ŭžo hrošaŭ nie znajšoŭ, bo naš Piatruk, znajšoŭšy hrošy, pawiarnuŭ na druhuju darohu. Jakub z plačam i lamentam try dni šukaŭ swaich hrošaŭ; pierapytaŭ usich znajomych i nieznajomych. Byŭ u ksiandza, u papa i ŭ rabina: usie jamu spačuwali, biadawali i radzili; ksiondz i pop i rabin abjaŭlali padčas nabaženstwa ŭsiamu narodu i prykazywali wiarnuć Jakubu hrošy; ale Piatruk ćwiorda wieryŭ, što hrošy pasłaŭ jamu Boh i św. Antoni, dyk nia pamyšlaŭ addać ich nazad.

— I woś abodwy — Piatruk i Jakub — adzin ščaśliwy, druhi nieščaśliwy — spatkalisia ŭ kaściele, pry aŭtary św. Antoniaha, i abodwy z wialikimi świečkami: Piatruk ščyra maliŭsia i dziakawaŭ Bohu za tyja sto rubloŭ, a Jakub taksama ščyra ma-

Bywaje j hetak,

„kali ŭłada, jak wino bje ŭ haławu“.

Praŭdziwaje zdareńnie wyjaŭlenaje na sudzie i apisanaje ŭ „Kur. Wilenskim“ Nr. 312 siol. hodu.

Letaś 3 wieraśnia byŭšy pałkoŭnik kolišniaj rasiejskaj armi Haŭryła Łamakin wywieŭ kamandanta pastarunku palicyi ŭ Tamašoŭcy, kala Bieraścia, Uład. Trajanoŭskaha, na niebiaśpiečny ŭ nočy abchod. Łamakin zdabyŭ wiestku z piataj ruki, što ŭ wiosku Ardowičy prybudzie niaŭłoŭleny dasiul Halendar —„wywrotowiec“.

Trajanoŭski ŭważaŭsia dziejnym słužbawikom. „Pastarunak“ u Tamašoŭcy pieradany jamu nia susim daŭno, stanowišča było adkaznaje — nowy kamandant chacieŭ adznačycca. Łamakin lubiŭ uładu i jaje pradstaŭnikoŭ. I dziela hetaha byŭ zaŭsiody konfidentam palicyi.

Była świetłaja miesiačnaja noč. Miž budynkaŭ w. Ardowičy Łamakin z Trajanoŭskim spaścierahli na piasku śled kalosaŭ — kaławiny, a krychu dalej woz.

— Jość, pryjechaŭ — prašaptaŭ ściška Łamakin.

Kamandant z rewalweram u ruce pašoŭ napierad. Łamakin kruciŭsia zzadu.

Raptam razdaŭsia streł. Łamakinu prypomniŭsia wajenny front. Pawaliŭsia dahary. Niechta bieh. U načnoj imhle zamajačyłasia niejkaja postać i zhinuła recham topatu noh. Kamandant, ci chto inšy? Łamakinu zdawałasia, što heta byŭ „wywrotowiec“ M. Halendar.

— Stoj!..

Na samaj wulicy w. Ardowičy šaleŭ rewalwer u rukach kamandanta.

Pieršaja achwiara.

— Ustawaj, ustawaj!.. matka zabita...

— Aaa... — Matka zabita... Aleksandar Halendar atrośsia ad snu, padniaŭsia z paścieli i zapytaŭsia:

— Chto zabity?

— Matka, Boža moj, Boža! — zakryčała płakliwym hołasam žonka Halendara.

Aleksandar dryžačy zaświaciŭ. Na padłozie siarod chaty lažała matka. Padyšoŭ, padniaŭ joj haławu i pačuŭ na rukach ciopłuju, klejkuju wohkaść.

— Kroŭ, chto zabiŭ?

U waknie byli wybityja ŭsie šyby. U wakonnaj ramie zasieła kula. U stalawańni widniełasia śwležaja małaja dziuračka. Niejki ŭdar šarpanuŭ piačny gzyms.

— Musi byŭ jaki napad, niechta bieh, šmat stralali na wulicy... Ale za što matku? A maja-ž ty mamačka!..

Aleksandar adzieŭsia. Da pastarunku palicyi było daloka. Rašyŭ zatelefanawać z čyhunačnaj wartoŭni kala mostu, što staić za 3 wiarsty ad w. Ardowičy.

„Zabjom žonku, dzieci“.

Jakub Haluk taksama spaŭ, kali ŭ wakno da jaho zastukała enerhičnaja ruka.

— Chto tam? — spytała Halukowa žonka.

— Adčyniaj! — A chto tam? — Adčyniaj, bo pakaješsia...

Kryk zbudziŭ i Haluka. Spytaŭsia jon niekolka razoŭ čaławieka z enerhičnaj rukoj, čaho łomicca da jaho ŭ chatu, ale adkaz byŭ toj samy: — Adčyniaj, bo pakaješsia. Paznaŭ u kancy hołas kamandanta i adpior dźwiery.

— Kažy, dzie Halendar?

— Nia wiedaju, nikoli da mianie nia prychodziŭ.

— Dzie Halendar? — Niaw...

Łamakin uderyŭ Haluka naotle z usiej siły — zprawa, zlewa, až pokul bity nie pasłaniŭsia i nie pawaliŭsia. Z ciomnych chatnich sianiej wyciahnuli jaho na panadworak.

Lufa kamandantawaha rewalweru skakała kala nosu pierapudžanaha sielanina, a hołas ułady damahaŭsia:

— Skažy, dzie Halendar?..

— Nia wiedaju...

Łamakin i Trajanoŭski ŭ kancy dali jamu spakoj i pačali z inšaha boku:

— Prywiadzi zaraz siudy da nas Bazyla Hryšu i Aleksandra Milenčuka. Pomni, musiać pryjści, bo načaj dyk zabjom twaju žonku, dziaciej... Nu, marš!

Haluk, trymajučy rukami akrywaŭlenuju haławu, u śmiarotnym strachu papiorsia praz wiosku Ardowičy da chaty Hryšy.

Milenčuk nia durny.

Hryša jašče nia spaŭ, choć było ŭžo kala poŭnačy. Spužaŭsia, kali Haluk źniačeŭku, nerwowa zastukaŭ u wakno.

— Chto tam? —

— Ja Haluk, wyjdzi na dwor...

— Čaho? — Wyjdzi, jany ciabie kličuć...

— Chto jany?

Hryša ŭpuściŭ Haluka ŭ chatu. Uwajšoŭ pakrywaŭleny, u siniakoch i spužaŭ Hryšu:

— Musiš iści, bo jany zahrazili, što zabjuć maju žonku, dziaciej...

— Chto?

— Jany.. — Haluk nie chacieŭ skazać, chto jaho prysłaŭ. Hryša nie chacieŭ wychodzić z chaty. Haluk pašoŭ z ničym. A Hryša, trasučysia, jak u trascy, pacichu šmyhnuŭ z chaty, i praz płaty, harady, chawajučysia ŭ cieni budynkaŭ, bieh kudy wočy niasuć, kab dalej ad wioski. Mieŭ daŭniejšyja sprawy z kamunistymi. Dumaŭ, što heta jany źbili Haluka i pryslali jaho pa Hryšu.

Wyhlad Haluka pierapudziŭ takža i Milenčuka.

— Chto ciabie hetak źbiŭ?

— Kamandant i Łamakin. Prasili, kab ty padyšoŭ da ich. Zahrazili, što zabjuć maju žonku i dziaciej.

Milenčuk nia durny. Hledziačy na raźbity woblik pryjaciela, pastanawiŭ iści da wiaskowaha sołtysa. Hetak budzie bieśpiačniej. Pašli. Chata sołtysa była niedaloka.

U strachu wialikija wočy.

Tymčasam kamandant z Łamakinam pilnawali na darozie. Nichto nie prachodziŭ. Raptam zdaloku pakazalisia aświetlenyja miesiacam dźwie ludzkija postaci. Kamandant nerwowa skakanuŭ u roŭ. Łamakin prytaiŭsia za jaho. Čakali. Postaci nadyšli. Kumpany ŭ rowie dryželi. Trajanoŭski kryknuŭ:

— Stoj, palicyja, ruki ŭharu!..

Postaci zatrymalisia. Łamakinu zdałosia, što bačać prad saboj „wywrotowca“ Halendra i taksama hroznaha bandytu Sierdziukowa. Adna postać padniała ŭ haru ruki.

— Stralaj! — histeryčna kryknuŭ pałkoŭnik, a kamandant pasłušna wystreliŭ.

— Heta my — Haluk i Milenčuk! — pierapudna kryčali postaci.

Pozna! Razdaŭsia druhi streł i adnačasna kryk ad boli:

— Ajoj! — Milenčuk pačaŭ uciakać, kulhajučy na lewuju nahu.

— Što ciapier budziem rabić? — spytaŭsia Łamakin.

— Idziom užo da chaty, nia maju nabojaŭ. Niawiedama, chto heta byŭ..

Wioska prosić ratunku.

Syn zabitaj Halendrychi dabraŭsia da telefonu, kali ŭžo było pa ŭsiom. Kamandant pryniaŭ telefonnaje pawiedamleńnie i burknuŭ, što ab strełach u Ardowičach wiedaje. U wioscy kipieła ŭzwarušeńnie. Usie wiedali, što ŭ nočy na wulicy straleŭ kamandant miascowaha pastarunku palicyi i zabiŭ 70 ci hadoŭ babulu i padstreliŭ u nahu Milenčuka. Nazaŭtra na nočnaje paboišča prybyŭ kamandant Trajanoŭski z swaimi paduładnymi i pačaŭ śledztwa. Sołtys wysłaŭ hetkuju telehramu: „Prakuroru Akružnoha Sudu ŭ Bieraści. — Kabieta zabita. Adzin ranieny. Prosim ratunku. Wioska Ardowičy“.

Na sudzie Trajanoŭski nia pryznaŭsia, što ŭmysna zabiŭ kabietu i chacieŭ zabić Milenčuka. Akružny Sud u Bieraści pryznajučy, što Trajanoŭski hetak pastupaŭ u stanie silnaha psychičnaha napiaćcia, zasudziŭ jaho na hod u turmu, strymliwajučy wykanańnie kary na dwa hady.

Sprawa apynułasia ŭ Apelacyjnym Sudzie ŭ Wilni. Prakuror prasiŭ pakarać dziaržaŭnaha čynoŭnika, katoramu „jak wino ŭłada biła ŭ haławu“. Adwakat prasiŭ apraŭdać. Sud pastanawiŭ pasadzić Trajanoŭskaha na try hady ŭ turmu.

x.

KATALOH biełaruskich knižak na žadańnie wysyłajecca DARMA.
Adrasawać: Biełaruskaja Kniharnia «PAHONIA» Wilnia, Zawalnaja 1—1.

liŭsia i prasiŭ światoha Antoniaha, kab tamu złydniu, što znajšoŭ hrošy i nia choča addać — Boh daŭ — ruki j nohi pałamała!

— I wot, maje mileńkija, što św. Antoni z imi abodwymi zrobić? Abodwy byli pabožnyja i abodwy wieryli św. Antoniamu...

Tak dziekan i pakinuŭ ludziej z tym nierazwiazanym pytańniem. Hawaryli ab hetym ludzi wielmi doŭha i spračalisia z saboju: stanawilisia to na adnu staranu, to na druhuju; niekatoryja nawiet chadzili pytacca da samoha dziekana: — Što, kaža, zrabiŭ z imi św. Antoni? — Što im dziekan adkazaŭ, niawiedama, ale tak razwarušyŭ narod, što ŭsie ŭ niadzielu śpiašalisia da kaścioła, dawali achwiary, pakidali pjanstwa, mirylisia z saboju — adnym słowam, dziekan byŭ Boży čaławiek i wioŭ Božuju rabotu. A ludzi hawaryli: Heta naš ksiondz —takoha treba paddziaržać!

I Hanula z swajej biednaści, jak taja biblejnaja ŭdawa, pałažyła na achwiaru dwa złoty.

Pośle nabaženstwa Hanula z Wincusiom pajšli ŭ školu na prawiedy. Pierad školaj ich spatkaŭ wielmi ruchliwy ryžawaty žydok; byŭ jon hładka adziety, u akularach. Hawaryŭ paśpiešna i prytym ahladaŭsia na ŭsie baki; machaŭ rukami i niejak asabliwa dryžeŭ, až padskakiwaŭ i tuzaŭ siabie za swaju ryžuju barodku.

— Majo proźwišča Chaimowič, — kazaŭ jon: ja — wučyciel. Ja pryhataŭlaju wučanikoŭ; ja tut usio znaju; wy ŭ mianie kupicie ŭsie knižki: ja maju wialikuju kramu. Ja napišu wam prašeńnie ŭ školu, bo jnakš was nia prymuć na ekzamin. Nu, idziecie da mianie. Čaho wy jašče staicio? — zakryčaŭ Chaimowič, ciahnučy Hanulu za ruku; a sam ahladaŭsia na druhich baćkoŭ i chłapcoŭ i zahawarywaŭ pa darozie z usimi.

— Mama, čaho jon pryčapiŭsia? — kazaŭ cicha Wincuś.

Ale Hanula nie dačuła i pajšła za Chaimowičam.

Jak pryjšli na kwateru da Chaimowiča, tam užo znajšli z dziesiatak chłapcoŭ — rožnaha wieku, rostu i padhatoŭki. Widać było, što heta byŭ usio świežy matarjał, pryjechaŭšy z wioski: chłapcy niedawierliwa pahladali na siabie i hawaryli mała. Tymčasam Chaimowič nia mieŭ supakoju: to wybiahaŭ na wulicu i sklikaŭ publiku, to waročaŭsia nazad i zahawarywaŭ, z kim papała, to biehaŭ da žonki ŭ kuchniu i herkaŭ niešta z jeju, to kiwaŭ pad nos swaim smarkatym kinderam, katoryja skwirčeli, jak skwarki na patelni...

— Mama, čaho my siudy pryšli? pojdziem! — ciahnuŭ matku za ruku Wincuś.

I druhija chłapcy, widać, papali siudy wypadkowa, — dyk taksama stali pahladać na dźwiery. Ale Chaimowič pačuŭ nosam niebiaśpieku, hlanuŭ krywa na Wincusia, a da ŭsich zahamaniŭ:

— Nu, nu, kudy? Pasiadzicie! zara budziem pisać dychtoŭku.

— Maleńki, sadiś! — skamandawaŭ zara Chaimowič, žujučy ŭ rocie kusok chały. — Wziat' tiethadi! Nu, hatowo?.. Pisytie!... „Wisiel cielowiek siejat' roś ..“ — staŭ jon dychtawać.

— A wi možetie itti damoj! — źwiarnuŭsia jon da Hanuli, — was malcik budiet dalsie pisat, diktowku.

— Nu, jasce pacakajcie — pacakajcie! — zadziaržaŭ Chaimowič Hanulu, — mi budziem pisać praseńnie. Jak wasa familija, skolki jamu hadoŭ, kali hadziŭsia, jak zwać baćka j matka, hdzie wučyŭsia?...

Ab usio heta Chaimowič pytaŭ biez pieradyški i zapisywaŭ na kartaččy, prytym dychtawaŭ dalej i razam swaryŭsia na swaich kinderaŭ i spračaŭsia z žonkaj. Pośle jašče niešta šapnuŭ Hanuli. Hanula tknuła jamu rubla; jon sprytna zapuściŭ jaho ŭ kiašeń i dychtawaŭ dalej biez pierarywu.

Poznym wiečaram wiarnuŭsia Wincuś ad Chaimowiča i čuć nia płakaŭ.

— Jaki jon tam wučyciel! — kazaŭ Wincuś. — Jon dziesiać raz horšy ad našaha Zawałackaha Kuksača.

Nazaŭtra byŭ ekzamin. Wincusia wadzili ad adnaho stała da druhoha, ad wučyciela da wučyciela, i narešcie prykazali pazaŭtra pryjści na „akt.“ Jaki byŭ wynik ekzaminaŭ, Wincuś nia wiedaŭ. Spadziawaŭsia, što zdaŭ ekzamin u trećcie addzialeńnie.

Pawodle tadyšnaj systemy, Haradzkoje wučylišča dzialiłasia na try klasy, a kožnaja klasa na dwa addzialeńni. Značyć, Wincuś pastupaŭ u druhuju klasu.

Na treci dzień Wincuśranieńka pabieh u školu. Tam najpierš Murawanski błahačynny, z biełaj wialikaj baradoju, jak na abrazikach malujuć Noja, — adziety u załacistuju ryzu, — słužyŭ malebien. Sam inspektar Staniukiewič, — čaławiečak niewialikaha rostu, zatoje—wialikaj enerhii i z doŭhaj świetła-ryžaj baradoj, — kamandawaŭ choram, sam piajaŭ Apostała i pieršy padyjšoŭ caławać kryž. Wučni-kataliki, katorych tut było najbolš, caławać kryža nie pajšli. Wiedama, — nie pajšoŭ i Wincuś. Inspektar, papawiŭšy akulary, abwioŭ usich katalikoŭ krytyčnym wokam i niejak asabliwa ŭważna pahladzieŭ na Wincusia, katory stajaŭ na pieradzie i śmieła hladzieŭ na ŭsich i na ŭsio.

Pośle malebna wučyciel, Maźnicyn (jon byŭ ukrainiec — Maznycia), wyjšaŭ na siaredzinu zali i, jak sakretar wučycielskaj Rady, razłažyŭ papiery, paprawiŭ akulary i pačaŭ čytać „akt.“ Inspektar i błahačynny siadzieli pry stale. Druhija wučycieli taksama miarkawali sieści, ale nia było na čym, dyk raźmiaścilisia kala wakna i prastajali cely „akt.“ Tymčasam Maznycia čytaŭ hustym, nizkim basam; kožnaje słowa adbiwałasia ad ścienaŭ i ad stoli, waročałasia nazad i recha napaŭniała całuju zalu. Słuchačy, z zatajenym ducham, ławili hetyja słowy, bo ŭłaśnie tut rastryhaŭsia ichny los i budawałasia budučynia. Sakretar pračytaŭ, chto zdaŭ ekzamin u čaćwiertaje addzialeńnie i chto ŭ trećciaje. Ale Wincuś siabie tut nie pačuŭ: serca jahonaje stała krepka bicca. A sakretar čytaŭ dalej pastupaŭšych u druhoje addzialeńnie i tut Wincuś jasna pačuŭ siabie — Wikientij Pawłowič. U treciaje nie papaŭ.

Wincuś tak i zamior: jon nikoli nie spadziawaŭsia takoj katastrofy. I nie zaŭważyŭ, jak wyśliznuŭsia z hramady — na kalidor... na dwor... na wulicu, i bieh damoŭ, na swaju kwateru—na Jurzdycie; bieh, na ništo nie ŭważajučy; horka płačučy.

— Chłapiec, što tabie? — spytałasia nieznajomaja kabieta.

Ale Wincuś ničoha nie adkazaŭ i bieh dalej. Kabieta pastajała, pakruciła haławoju, uzdychnuła i pajšła.

— Nu, i caho ty płaces? — pytaŭsia spatkany žyd. Ale Wincuś i jamu nie adkazaŭ. Žyd krepka pakruciŭ haławoju i skazaŭ sam sabie: „Nu, jimu musić niechta nabiŭ?“

Tak Wincuś bieh dalej i šybčej i, kali prybieh na kwateru, nia moh pryjści k' sabie. Hanula doŭha nie mahła dapytacca pryčyny. Narešcie Wincuś skazaŭ: — Mianie... pakinuli ŭ druhim addzialeńni! I iznoŭ zaliŭsia horkimi ślazami.

Tahdy sabrałasia rada ŭ swajakoŭ: paciašali chłapca ŭsie i pastanawili, što Hanuli treba pajści da samoha inspektara i prasić. Hanula pierš adłažyła sprawu nazaŭtra, ale pośle pieradumała i pastanawiła jści zara, kab adrazu paprawić papsutaje dzieła. I Wincuk naciskaŭ, kab iści zara. Ledź prymusili chłapca źjeści łyžku strawy.

Redaktar Jan Paźniak. Biełaruskaja Drukarnia im. Fr. Skaryny ŭ Wilni, Zawalnaja 1—3. Wydawiec A. Šutowič